

TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN SÖZVARLIĞI VE TARİHSEL SÖZLÜĞÜ¹

CEM DİLÇİN

Dil, bir ulusun bireylerinin anlaşmasında, o ulusu ulus yapan özelliklerin oluşmasında önemli görevler üstlenmiş, yapıcı ve yaratıcı bir canlı varlıktır. Böyle canlı bir varlık olması nedeniyle dil, tarihsel süreç içerisinde türlü etkenlerle birtakım değişimler ve gelişmeler gösterir. Bir dilin, doğal olarak ses, yapı, sözdizimi ve anlam açısından uğradığı değişimler, koşulları ve kuralları sınırlı bir evrimle olur. Uygarlığın ilerlemesi, ülkeler arasındaki kültürel ve teknik alışverişin hızlanması, dile yeni kavramlar getirir. Dil, bu yeni kavramları kendi öz öğeleriyle doğrudan karşılayamaz. Bu durumda, dili, yabancı dillerin tutsağı olmaktan kurtarmak, yeni gelişmelere bilimsel bir boyut kazandırmak amacıyla devrim yapılır. Türkçe bu iki durumu da yaşamış ve yaşamakta olan bir dildir.

Dilde değişme nasıl olur? Toplumda devrim ve kültür niteliğinde bir yenilenme olsun olmasın sözvarlığında çağın gidişine koşut bir değişme ve gelişme olmaktadır. Dildeki ses, yapı ve anlam açısından doğal değişimler genel olarak uzun bir süre içinde oluşur. Bu süre çoğu zaman birkaç yüzyılı bulur. Özellikle anlam değişimlerinde sözcüğün eski anlamı dilde hemen unutulmaz, yeni anlamıyla birlikte bir süre daha yaşar. Toplum yapısında ve yaşayışında görülen hızlı gelişmeler dili de etkileyeceğinden, anlam değişimlerinin süresi çok kısalabilir. Dildeki değişimler çoğu kez sözcüklerde, yani dilin söz dağarcığında, sözvarlığında görülür :

a) Sözcükler zamanla ölür, yerini kendi dilinden ya da başka bir dilden bir sözcüğe bırakır, b) Ölü sözcükler bir süre sonra türlü etkenlerle yeniden canlanır ya da canlandırılır, c) Anlam değiştirir, eski anlamı unutulur, ç) Yeni anlamlar kazanır, kimi sözcükler başka dilden eşanlamlı bir sözcükle birlikte yaşar, d) Taşındığı anlamın birini ya da birkaçını yitirir, e) Eski anlamında bir iyilenme ya da kötülenme olur, f) Başka sözcüklerle tamlamalar, deyimler ve başka birleşikler kurarak gerçek anlamının yanı sıra mecazlı anlamlara bürünür, g) Eski anlamı somut bir varlığı anlatırken, soyut bir kavramı karşılamaya başlar, ğ) Ashında özel bir ad olduğu halde,

¹ Bu konuşma, Türk Dil Kurumunun 1978 yılı Hafta Sonu Konuşmalarının ilki olarak 4 Mart Cumartesi günü sunulmuştur.

